

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนเป็นสังคมที่มนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินตามสภาวะแวดล้อมต่างๆ ซึ่งการรวมตัวกันของมนุษย์เป็นกลุ่มนั้นจะอาศัยอยู่ในพื้นที่หรืออาณาบริเวณใดอาณาบริเวณหนึ่ง อาจจะเป็นหมู่บ้าน เมือง นครหรือมหานคร อาจกล่าวได้ว่า ชุมชนเป็นสถานที่ที่มนุษย์ใช้ชีวิตในการอยู่ร่วมกันและเป็นที่ตั้งของที่อยู่อาศัย ทำมาหากินร่วมกัน เลี้ยงดูบุตรหลานและประกอบกิจกรรมต่างๆ ในการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งสุดท้ายปลายทางแห่งชีวิต ชุมชนเป็นหน่วยของถิ่นที่อยู่ เป็นหน่วยจัดระเบียบสังคมและเป็นหน่วยของจิตใจและวัฒนธรรม ชุมชนมักจะเกิดขึ้นในที่ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติและมีเส้นทางคมนาคมผ่าน ในขณะที่ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่มีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของสมาชิกในชุมชนโดยที่มนุษย์มีความสามารถในการปรับปรุงดัดแปลงและแก้ไขสภาพทางกายภาพของชุมชนได้ตามความต้องการตามกฎหมายระเบียบ ค่านิยมและกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน ในแง่ของการจัดระเบียบทางสังคม ชุมชนมักถูกมองว่าเป็นระบบสังคมหนึ่งซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยๆ ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ได้แก่ การได้เรียนรู้ระเบียบสังคม การควบคุมทางสังคม การมีส่วนร่วมทางสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตลอดจนการผลิตเพื่อบริโภคและการกระจายสินค้า การบริการภายในชุมชน

โดยทั่วไปแล้วชุมชนมีอยู่ ๒ ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ ชุมชนเมืองและชุมชนชนบทโดยมีตัวแปรมากมายที่ใช้แยกประเภทระหว่างสองชุมชนนี้ เช่น ขนาด ความหนาแน่น ลักษณะทางนิเวศวิทยา สถานะทางกฎหมาย ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ในชุมชน ในแง่ของหน่วยทางจิตใจและวัฒนธรรมนั้น ความรู้สึกที่ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเป็นความผูกพันร่วมกันของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน การที่สมาชิกของชุมชนมีความรู้สึกที่ว่าตนเองเป็นคนท้องถิ่นนั้นๆ ทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและรักถิ่นกำเนิด เพราะถือว่าชุมชนสามารถใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวยึดเหนี่ยวจิตใจได้ดียิ่ง^๐

ปัจจุบันสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครองเกิดภาวะเสื่อมถอย ประกอบกับการบังคับใช้กฎหมายก็ดูเหมือนว่าจะใช้ไม่ได้ผล จึงก่อให้เกิดปัญหาที่ติดตามมาอย่างมากมาย อาทิเช่น ปัญหาทางด้านอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาความไม่ปลอดภัย

^๐วิเชียร วิทยอุดม, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

ในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาความไม่สงบทางสังคมในรูปแบบต่างๆ ปัญหาการฆ่าตัวตาย ปัญหาการคอร์รัปชันในทุกภาคส่วน เป็นต้น ซึ่งปัญหาต่างๆ เหล่านี้มักส่งผลกระทบต่อชุมชนและทำให้การควบคุมสังคมเป็นไปด้วยความยากลำบาก^๑ จากปัญหาเหล่านี้ ผู้นำชุมชนจึงมีความสำคัญต่อการบริหารงานในองค์กรและชุมชนเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเพราะองค์กรหรือชุมชนจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการดำเนินงานนั้น ปัจจัยสำคัญที่สุดก็คือ การมีผู้นำที่ดีที่มีประสิทธิภาพในการบริหารงานสามารถสั่งการและใช้อิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงาน ตลอดจนประกอบกิจกรรมต่างๆ ในองค์กรให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าองค์กรใดหรือชุมชนใดได้ ผู้นำที่ไม่ดีไร้ซึ่งประสิทธิภาพโดยไม่สามารถสั่งการและใช้อิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งได้ ผลลัพธ์ก็คือ เกิดความเสียหายต่อองค์กรหรือชุมชนนั้นๆ ซ้ำร้ายยังเป็นการทำลายขวัญกำลังใจของผู้ใต้บังคับบัญชาหรือประชาชน อันเป็นผลทำให้การปฏิบัติหน้าที่ในด้านต่างๆ ภายในองค์กรเกิดความล้มเหลวและเสียหายโดยสิ้นเชิง

นอกจากนั้นแล้วคุณลักษณะความเป็น “ผู้นำ” ที่ดีในทางพุทธศาสนาก็ได้ให้ความสำคัญกับการเป็นผู้นำที่ดีนั้นไว้ โดยผู้นำที่ดีจะต้องประพฤติปฏิบัติด้วยความเป็นธรรมและตั้งมั่นอยู่ในศีลในธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและอื่นๆ อันจะนำมาซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสงบสุขของ สมาชิกในองค์กรหรือชุมชน ดังนั้น คุณสมบัติของผู้นำที่ดีจะต้องประกอบด้วย หลักธรรมข้อหนึ่งที่ผู้วิจัยเล็งเห็นว่ามีสำคัญเป็นอย่างยิ่ง คือหลักสัปปริสธรรม ๗ อันหมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี ซึ่งประกอบด้วย ธัมมัญญตา คือ ความรู้หลักธรรมหรือรู้จักเหตุ อุตัญญตา คือ รู้ความมุ่งหมายหรือรู้จักผล อุตัญญตา คือ ความรู้จักตัวตนที่แท้จริง มัตตัญญตา คือ ความรู้จักกาล รู้เวลาที่เหมาะสม กาลัญญตา คือ รู้จักประมาณ ปริสฺสญฺญตา คือ รู้จักชุมชนและรู้จักที่ประชุมและบุคคลัญญตา คือ รู้จักเลือกคบหาบุคคล^๒

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงใคร่ที่จะศึกษาค้นคว้าและทำการวิจัยในเรื่องภาวะผู้นำชุมชนตามหลักสัปปริสธรรม ๗ กรณีศึกษาผู้นำชุมชนในตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เพื่อที่จะได้ทราบถึงทัศนคติ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขอุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นกับภาวะผู้นำชุมชนตามหลักสัปปริสธรรม ๗ ในตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัยในครั้งต่อไป

^๑วิวัฒน์ บุญยเลขา, “เทศบาลร่วมตำรวจตั้งชุดสายตรวจชุมชน”, ตำรวจเพื่อมวลชน, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (ตุลาคม ๒๕๕๐) : ๒๗.

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๐-๒๑๑.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการศึกษา

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี ตามความคิดเห็นของประชาชน

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรีโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาผู้นำชุมชนที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรีโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๓.๓ แนวทางการพัฒนาผู้นำชุมชนที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี เป็นอย่างไร

๑.๔ สมมุติฐานการวิจัย

๑.๔.๑ ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

๑.๔.๒ ประชาชนที่มีอายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

๑.๔.๓ ประชาชนที่มีสถานภาพทางครอบครัว ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

๑.๔.๔ ประชาชนที่มีอาชีพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

๑.๔.๕ ประชาชนที่มีอายุงาน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรีแตกต่างกัน

๑.๔.๖ ประชาชนที่มีวุฒิการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปริสธรรม ๗ ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

๑.๔.๗ ประชาชนที่มีรายได้ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปริสธรรม ๗ ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี แตกต่างกัน

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ความคิดเห็น หมายถึง ความคิดเห็นของประชาชนชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

ผู้นำชุมชน หมายถึง หัวหน้าผู้บริหารหรือนักปกครองชุมชน ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนันและผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

ภาวะผู้นำ หมายถึง การมีบุคลิกภาพพิเศษหลายอย่างของผู้นำที่สามารถบังคับบัญชาผู้อื่นได้โดยอาศัยอำนาจหน้าที่โดยตำแหน่งและอำนาจที่เกิดจากบารมีของตนเองในการบริหารกิจการชุมชนหรือองค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายที่ได้วางไว้

ชุมชนเมือง หมายถึง ชุมชนที่มีประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นเขตที่มีประชากรอยู่หนาแน่น ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจ ค้าขายและทำอุตสาหกรรม บ้านเรือนมักจะตั้งอยู่รวมกันค่อนข้างหนาแน่น

ชุมชนชนบท หมายถึง ชุมชนที่มีประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่ในชนบทหรือนอกเขตเทศบาล ประชากรโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายถ้อยทีถ้อยอาศัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

หลักสัปปริสธรรม ๗ หมายถึง คุณธรรม ๗ ประการของบุคคลสมบูรณ์แบบที่ปรากฏในพระไตรปิฎกประกอบหลักธรรม ๗ ประการ ได้แก่

- **ธัมมัญญตา** หมายถึง มีหลักการทำงานที่ถูกต้องประพฤติปฏิบัติตนตามกฎหมายระเบียบ ตั้งมั่นอยู่ในหลักแห่งกฎหมาย

- **อัตถัญญตา** หมายถึง รู้จุดมุ่งหมายในงานที่ทำมุ่งมั่นในการทำงานให้ถึงจุดหมาย

- **อัตตัญญตา** หมายถึง มีความสามารถในการวางตัวได้อย่างเหมาะสม มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน

- **มัตตัญญตา** หมายถึง ใช้งบประมาณแผ่นดินเท่าที่จำเป็นต้องใช้ จัดสรรงบประมาณอย่างพอเหมาะพอดี

- **กาลัญญตา** หมายถึง มีการลำดับขั้นตอนในการทำงาน สามารถทำงานเสร็จได้ตามกำหนด

- **ปริสัญญตา** หมายถึง รู้ว่าชุมชนมีปัญหาอย่างไร รู้ว่าชุมชนมีความต้องการอะไร รู้ว่าควรแก้ไขปัญหามาของชุมชนอย่างไร ให้ความช่วยเหลือชุมชนได้ตามเป้าหมาย สามารถเป็นที่พึ่งให้แก่ชุมชนได้

- **บุคคลัญญตา** หมายถึง มีความเอื้ออาทรต่อกันในชุมชน ส่งเสริมคนดีให้เจริญรุ่งเรืองในหน้าที่ สามารถใช้คนภายในชุมชนได้ตรงกับงานหรือความต้องการของคนภายในชุมชน

ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง เพศ อายุ สถานภาพทางครอบครัว อาชีพ आयुงาน วุฒิการศึกษา และอัตราเงินเดือน ของประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

๑.๖ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลัก พระพุทธศาสนาของผู้นำชุมชนตามความคิดเห็นของประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนตำบลบางรักน้อยอำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ” มีการกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๑.๖.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตเนื้อหา โดยการทบทวนเอกสารจากพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักสัปตปฐะธรรม ๗ ซึ่งได้แก่ ๑) หลักธัมมัญญตา รู้จักเหตุ ๒) หลักอัตถัญญตา รู้จักผล ๓) หลักอิตถัญญตา รู้จักตน ๔) หลักมัตตัญญตา รู้จักประมาณ ๕) หลักกาลัญญตา รู้จักกาลเวลา ๖) หลักปริสัญญตา รู้จักชุมชน และ ๗) หลักบุคคลัญญตา รู้จักบุคคล

๑.๖.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรีทั้งหมดจำนวน ๑๗,๔๓๒ คน (ข้อมูล ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๒)

๑.๖.๓ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑.๖.๓.๑ ตัวแปรต้น คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน ซึ่งได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพทางครอบครัว อาชีพ आयुงาน วุฒิการศึกษา และรายได้

๑.๖.๓.๒ ตัวแปรตาม คือ ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ สัปปริสธรรม ๗ ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

๑.๖.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาวิจัยตั้งแต่ เดือนมีนาคม ๒๕๕๒ ถึง เดือนมีนาคม ๒๕๕๒ รวมระยะเวลา ๑๒ เดือน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปริสธรรม ๗ ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

๑.๗.๒ ได้ทราบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปริสธรรม ๗ ของผู้นำชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ได้ทราบแนวทางการพัฒนาผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักสัปปริสธรรม ๗ ของชุมชนตำบลบางรักน้อย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

๑.๗.๔ ผลการวิจัยที่ได้ผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาหรือปรับปรุงแก้ไขในการเป็นภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ต่อไป